

SS

2320

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

BUSINESS ECONOMICS AND QUANTITATIVE METHODS-II

(Commerce Group)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 65

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 143/A ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਗ-ੳ, ਭਾਗ-ਅ, ਭਾਗ-ੲ, ਅਤੇ ਭਾਗ-ਸ) ।
- (v) ਭਾਗ-ੳ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਦੇ 5 ਸਬ ਪਾਰਟ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਸਬ ਪਾਰਟ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 1-15 ਸਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (vi) ਭਾਗ-ਅ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 2 ਤੋਂ 8 ਤੱਕ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 5-10 ਲਾਇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (vii) ਭਾਗ-ੲ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 ਤੋਂ 17 ਤੱਕ ਹੋਣਗੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਕੋਈ 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 15-20 ਲਾਇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਉ ।
- (viii) ਭਾਗ-ਸ : ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 18 ਤੋਂ 20 ਤੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ 3-5 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ ।
- (ix) ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਓ ।
- (x) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਕੈਲਕੁਲੇਟਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਕੈਲਕੁਲੇਟਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ । ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਮੰਗਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਭਾਗ-ੳ

1. (ੳ) ਜੇ ਇੱਕ ਲੜੀ ਦੀ ਔਸਤ 10 ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਮੱਦ ਵਿੱਚ 2 ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਨਵੀਂ ਔਸਤ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ? 1
- (ਅ) ਜੇ ਸਹਿ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਗੁਣਾਂਕ +.25 ਤੋਂ +.75 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । 1
- (i) ਪੂਰਾ (ii) ਜਿਆਦਾ (iii) ਘੱਟ (iv) ਦਰਮਿਆਨੀ
- (ੲ) ਜਦੋਂ ਆਮਦਨ ਵਿਧੀ ਨਾਲ਼ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ? 1
- (i) ਲਗਾਨ (ii) ਲਾਭ (iii) ਪੈਨਸ਼ਨ (iv) ਵਿਆਜ
- (ਸ) ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ ? 1
- (i) 1905 (ii) 1925 (iii) 1949 (iv) 1935
- (ਹ) ਨਿਰਯਾਤ ਮੁੱਲ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਵਪਾਰ ਸੰਤੁਲਨ 700 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਯਾਤ ਮੁੱਲ 400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇ । 1

5×1=5

143/A-SS

[Turn over

ਭਾਗ-ਅ

2. ਬਹੁਲਕ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਮੀਆਂ ਦੱਸੋ । 2
 3. 100 ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 40 ਰੁਪਏ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 63 ਰੁਪਏ ਦੀ ਥਾਂ 36 ਰੁਪਏ ਗਿਣੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਔਸਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ? 2
 4. ਉਪਭੋਗਤਾ ਕੀਮਤ ਸੂਚਕਾਂਕ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2
 5. ਸੰਭਾਵਿਤ ਗਲਤੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਦੱਸੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਹਿ ਸੰਬੰਧ ਗੁਣਾਂਕ .6 ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ $N=9$ ਹੋਵੇ ? 2
 6. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਹਰੀ ਗਣਨਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 2
 7. ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ 50 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਾਧੂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ $MPC = \frac{1}{2}$ ਹੈ ਤਾਂ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ? 2
 8. ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਸਾਖ ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 2
- 7×2=14

ਨੋਟ : ਕੋਈ ਸੱਤ ਪੁਸ਼ਨ ਕਰੋ ।

ਭਾਗ-ਬ

9. ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਕਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

ਅੰਕ	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60
ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ	4	6	20	10	7	3

ਜੇ 60% ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪਾਸ ਅੰਕ ਕਿੰਨੇ ਹੋਣਗੇ ? 4

10. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਮਧਿਅਕ ਵਿਚਲਨ ਗੁਣਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ ਜੇ ਬਹੁਲਕ 41.5 ਹੋਵੇ ? 4

X	5-15	15-25	25-35	35-45	45-55	55-65	65-75
F	7	12	17	29	31	5	3

11. ਫਿਸ਼ਰ ਦੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਮੱਤਰਾ ਸੂਚਕਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ ? 4

ਵਸਤੂਆਂ	ਸਾਲ 2015		ਸਾਲ 2016	
	ਕੀਮਤ (ਰੁ.)	ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ (ਰੁ.)	ਕੀਮਤ (ਰੁ.)	ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ (ਰੁ.)
A	5	50	4	48
B	8	48	7	49
C	6	18	5	20

12. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤਿਗਮਨ ਸਮੀਕਰਨ ਤਿਆਰ ਕਰੋ Y on X 4

X	11	7	9	5	8	6	10
Y	10	8	6	5	9	7	11

13. ਖਰਚ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਮਾਪ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

14. ਉਦਾਹਰਣ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਸੀਮਾਂਤ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 4

15. "ਮੁਦਰਾ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਨੌਕਰ ਹੈ ਪਰ ਬੁਰਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ ।" ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 4

143/A-SS

16. ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਲਚਕੀਲੀ ਵਟਾਂਦਰਾ ਦਰ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।
4
17. ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਕੀ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੱਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ।
4
7×4=28

ਭਾਗ-ਸ

18. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਆਂਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿੱਚਰਨ ਗੁਣਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ । 6

X	0-6	6-12	12-18	18-24	24-30	30-36
Y	12	24	38	52	34	19

ਜਾਂ

- ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਆਂਕੜਿਆਂ ਤੋਂ Rank ਸਹਿ ਸੰਬੰਧ ਗੁਣਾਂਕ ਪਤਾ ਕਰੋ । 6

X	90	88	85	85	78	77	79	69
Y	22	23	24	24	24	26	25	27

19. ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਪੂਰਨ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ? 6

ਜਾਂ

- ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਖ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 6

20. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਚੇਨ ਬੇਸ ਸੂਚਕਾਂਕ ਤਿਆਰ ਕਰੋ ਜੋ ਸਾਲ 2014 ਨਾਲ ਚੇਨ ਹੋਵੇ । 6

ਵਸਤੂ	ਟਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪਾਦਨ				
	2014	2015	2016	2017	2018
1	4	6	8	10	12
2	16	20	24	30	36
3	8	10	16	20	24

ਜਾਂ

- ਸੰਤੁਲਿਤ ਬਜਟ ਕੀ ਹੈ ? ਇਸਦੇ ਲਾਭ ਅਤੇ ਹਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 6

3×6=18

(Hindi Version)

- ਨੋਟ : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड 143/A अवश्य लिखें।
- (ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 30 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।
- (iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गये पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।
- (iv) प्रश्न पत्र को चार भागों में बाँटा गया है (भाग-क, भाग-ख, भाग-ग, और भाग-घ)।
- (v) भाग-क : में प्रश्न नं. 1 के 5 उप भाग होंगे प्रत्येक उप भाग 1 अंक का होगा, इनका उत्तर 1-15 शब्दों में लिखें।
- (vi) भाग-ख : में प्रश्न नं. 2 से 8 तक होंगे, प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का होगा, इनका उत्तर 5-10 लाइनों में लिखें।

- (vii) भाग-ग : में प्रश्न नं. 9 से 17 तक होंगे, प्रत्येक प्रश्न 4 अंक का होगा, इनमें से कोई 7 प्रश्न करें, इनका उत्तर 15-20 लाइनों में लिखें।
- (viii) भाग-घ : में प्रश्न नं. 18 से 20 तक अन्दरूनी विकल्प वाले होंगे, प्रत्येक प्रश्न 6 अंक का होगा, इनका उत्तर 3-5 पन्नों में लिखें।
- (ix) जरूरत के अनुसार चित्र बनाएं।
- (x) साधारण गणक (Calculator) का प्रयोग करने की आज्ञा है। परीक्षार्थी अपना गणक परीक्षा भवन में लेकर आये। उनको एक दूसरे से माँगने की अनुमति नहीं होगी।

भाग-क

1. (क) यदि एक शृंखला की औसत 10 हो और उसके हर एक मद में 2 जोड़ दिए जाए तो उसकी नई औसत क्या होगी ? 1
- (ख) जब सह-सम्बन्ध गुणांक +.25 तथा +.75 के बीच होता है तो सह-सम्बन्ध का परिणाम होता है : 1
- (i) पूर्ण (ii) उच्च (iii) निम्न (iv) मध्यम
- (ग) आय विधि द्वारा राष्ट्रीय आय का अनुमान लगाते समय निम्नलिखित में से किसको शामिल नहीं किया जाता ? 1
- (i) लगान (ii) लाभ (iii) पेंशन (iv) ब्याज
- (घ) भारतीय रिजर्व बैंक की स्थापना किस वर्ष हुई थी 1
- (i) 1905 (ii) 1925 (iii) 1949 (iv) 1935
- (ङ) निर्यात मूल्य ज्ञात करें जब व्यापार संतुलन 700 करोड़ रुपये का हो तथा आयात मूल्य 400 करोड़ रुपये का हो। 1
5×1=5

भाग-ख

2. बहुलक के दो अवगुण लिखें। 2
3. 100 मजदूरों की औसत मजदूरी 40 रुपये है और एक मजदूर की मजदूरी 63 रुपये के स्थान पर 36 रुपये गिने गए हों तो उनकी सही औसत मजदूरी क्या होगी ? 2
4. उपभोक्ता मूल्य सूचकांक क्या होता है ? 2
5. संभाव्य त्रुटि का मूल्य ज्ञात करें जबकि सहसंबंध गुणांक .6 और गिनती N=9 हो। 2
6. राष्ट्रीय आय की गणना करते समय दोहरी गणना से कैसे बचा जा सकता है ? चर्चा करें। 2
7. यदि किसी अर्थ व्यवस्था में 50 करोड़ रुपये का अतिरिक्त निवेश किया जाता है और MPC = 1/2 है तो आय में कितनी वृद्धि होगी ? 2
8. खुले बाजार की क्रिया द्वारा केन्द्रीय बैंक साख पर नियन्त्रण कैसे करता है ? चर्चा करें। 2
7×2=14

नोट : कोई सात प्रश्न करें।

भाग-ग

9. अर्थशास्त्र में प्राप्त अंक निम्न अनुसार हैं :

अंक	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60
छात्र-संख्या	4	6	20	10	7	3

अगर 60% छात्र इस टेस्ट में पास हों तो कम से कम अंक कितने होंगे ? 4

10. निम्नलिखित आँकड़ों से माध्य विचलन गुणांक पता करें यदि बहुलक 41.5 हो। 4

X	5-15	15-25	25-35	35-45	45-55	55-65	65-75
F	7	12	17	29	31	5	3

11. फिशर के फॉर्मूले की मदद से निम्न आँकड़ों से मात्रा सूचकांक ज्ञात करें : 4

वस्तुएं	साल 2015		साल 2016	
	कीमत (रु.)	कुल मूल्य (रु.)	कीमत (रु.)	कुल मूल्य (रु.)
A	5	50	4	48
B	8	48	7	49
C	6	18	5	20

12. निम्न आँकड़ों से प्रतीपगमन समीकरण तैयार करें Y on X 4

X	11	7	9	5	8	6	10
Y	10	8	6	5	9	7	11

13. व्यय विधि द्वारा राष्ट्रीय आय के माप की व्याख्या करें। 4

14. उदाहरण की मदद से पूंजी की सीमान्त कुशलता का वर्णन करें। 4

15. "मुद्रा एक अच्छा नौकर है परन्तु बुरा मालिक है।" चर्चा करें। 4

16. विनिमय दर से आपका क्या भाव है ? लोचशील विनिमय दर के गुणों और अवगुणों का वर्णन करें। 4

17. भुगतान शेष से आपका क्या भाव है ? किसी देश के भुगतान शेष की भिन्न-भिन्न मर्दों की व्याख्या करें। 4

7×4=28

भाग-घ

18. निम्नलिखित आँकड़ों से विचरण गुणांक पता करें : 6

X	0-6	6-12	12-18	18-24	24-30	30-36
Y	12	24	38	52	34	19

अथवा

- निम्नलिखित आँकड़ों से क्रमान्तर सहसंबंध (Rank) गुणांक पता करें : 6

X	90	88	85	85	78	77	79	69
Y	22	23	24	24	24	26	25	27

19. चित्रों की सहायता से व्याख्या कीजिए कि आय और रोजगार का संतुलन पूर्ण रोजगार स्तर पर होना आवश्यक नहीं है। 6

अथवा

- मौद्रिक नीति के साख नियन्त्रण की मात्रात्मक और गुणात्मक विधियों का वर्णन करें। 6

20. निम्न जानकारी से चेन बेस सूचकांक तैयार करें जो वर्ष 2014 से चेन हो।

6

वस्तु	दनों में उत्पादन				
	2014	2015	2016	2017	2018
1	4	6	8	10	12
2	16	20	24	30	36
3	8	10	16	20	24

अथवा

संतुलित बजट क्या है ? इसके लाभ और हानियों का वर्णन करें।

6

3×6=18

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code/paper-code **143/A** in the box provided on the title page of your answer-book.
- (ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialized as soon as you receive it.
- (iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.
- (iv) Question paper has been divided into 4 parts. **Part-A, Part-B, Part-C and Part-D.**
- (v) **Part-A :** will consist of question no. 1 of 5 sub-parts of one mark each. Answer should be in 1-15 words.
- (vi) **Part-B :** will consist of question no. 2 to 8 of two marks each. Answer should be in 5 to 10 lines.
- (vii) **Part-C :** will consist of question no. 9 to 17. Each question carries 4 marks. Answer should be in 15-20 lines. Attempt any 7 questions from this section.
- (viii) **Part-D :** will consist of question no. 18 to 20 having internal choice. Each question carries 6 marks. Answer should be in 3-5 pages.
- (ix) Make diagrams where necessary.
- (x) The use of non programmable simple calculator is allowed. The student should bring their own calculator in the examination hall. No borrowing will be permitted.

Part-A

1. (a) If mean of a series is 10 and if 2 is added in every item, what would be the new mean ? 1
- (b) If Co-efficient of Correlation is between +.25 to +.75 then its result is 1
- (i) Perfect (ii) High (iii) Low (iv) Moderate
- (c) While calculating the national income under income method, which is not included from the following : 1
- (i) Rent (ii) Profit (iii) Pension (iv) Interest

143/A-SS

- (d) In which year Reserve Bank of India established ? 1
- (i) 1905 (ii) 1925 (iii) 1949 (iv) 1935
- (e) Calculate the value of exports when balance of trade is Rs. 700 Crore and value of imports is Rs. 400 Crore. 1

5×1=5

Part-B

2. Give two drawbacks of Mode. 2
3. The mean wages of 100 workers was calculated as Rs. 40. The wages of a worker was wrongly taken as Rs. 36 instead of Rs. 63. Find the correct mean wages of the workers. 2
4. What is consumer price index ? 2
5. Find the probable error if Co-efficient of Correlation is .6 and N = 9. 2
6. How we can avoid double counting while calculating national income ? 2
7. How much additional income will be generated in an economy with additional investments of Rs. 50 Crores when MPC = $\frac{1}{2}$? 2
8. How do Central Bank control credit by using open market operation ? 2

7×2=14

Note : Attempt any seven questions. **Part-C**

9. Following is the distribution of marks in Economics

Marks	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50	50-60
No. of Students	4	6	20	10	7	3

If 60% of the students pass this test, find out the minimum pass marks. 4

10. Find out the Co-efficient of mean deviation from Mode for the following data, if mode is equal to 41.5 : 4

X	5-15	15-25	25-35	35-45	45-55	55-65	65-75
F	7	12	17	29	31	5	3

11. Compute by Fisher's Formula the Quantity Index Number from the data given below : 4

Articles	Year 2015		Year 2016	
	Price (Rs.)	Total Value (Rs.)	Price (Rs.)	Total Value (Rs.)
A	5	50	4	48
B	8	48	7	49
C	6	18	5	20

12. From the given data find out regression equation of Y on X 4

X	11	7	9	5	8	6	10
Y	10	8	6	5	9	7	11

13. Explain the measurement of national income through expenditure method. 4
14. Explain the marginal efficiency of Capital with the help of an illustration. 4
15. "Money is a good servant but a bad master." Discuss. 4
16. What do you mean by exchange rate ? Describe the merits and demerits of flexible exchange rate. 4
17. What do you mean by Balance of Payment ? Explain the items consisting of the balance of payment of a country. 4

7×4=28

Part-D

18. Find the co-efficient of variation from the following data 6

X	0-6	6-12	12-18	18-24	24-30	30-36
Y	12	24	38	52	34	19

or

- Calculate the Rank Co-efficient of Correlation from the following data : 6

X	90	88	85	85	78	77	79	69
Y	22	23	24	24	24	26	25	27

19. Explain with the help of diagrams that equilibrium level of income and employment is not necessarily at a full employment level. 6

or

Explain the Quantitative and Qualitative Credit Control instruments of monetary Policy. 6

20. From the following information find the Chain Base Index number chained to 2014 6

Item	Productions in Tons				
	2014	2015	2016	2017	2018
1	4	6	8	10	12
2	16	20	24	30	36
3	8	10	16	20	24

or

What is balanced budget ? Give its merits and demerits.

6
3×6=18